

PERRUCHE DAVASI VE DOĞUM ÖNCESİ TEŞHİS HATASI NEDENİYLE TAZMİNAT

Perruche Case and Compensation for Prenatal Diagnostic Error

Yrd. Doç. Dr. Cem ÖZCAN*

ÖZET

Günümüzde hekimin hukuki sorumluluğu alanında doğum öncesi teşhis, önleyici tıbbın gelişmelerinin anne ve babalara özürle bir çocuğun doğumunu engelleme imkânı verdiği ölçüde önemli bir konu haline gelmiştir. Fransa’da, Yargıtay’ın Perruche kararı doktrinde hekimin hukuki sorumluluğu, illiyet bağı ve zarar kavramlarını ilgilendiren büyük bir tartışma yaratmıştır. Bu karar aynı zamanda yasal bir değişikliğe yol açmış ve bu yasal değişiklik de “doğmuş olmaktan dolayı uğranılan zararı” tazmin etme imkânına son vermiştir. Anti-Perruche Kanununun yürürlüğe girmesi Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin müdahalesine neden olmuştur. Bu kanunun geriye etkililiği Fransa’nın AİHM önünde mahkum olmasına yol açmıştır ve sonuç olarak geriye etkililik ile ilgili bu hüküm Fransız Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hekimin Sorumluluğu, sağlık hukuku, illiyet bağı, teşhis hatası, kürtaj.

ABSTRACT

Today in the field of physician liability, prenatal diagnosis has become a particularly important issue because the progress in predictive medicine allow parents to interrupt pregnancy to prevent the birth of a disabled child. In France, the Perruche judgement of the Court of Cassation has created a large doctrinal debate about concepts such as liability of physician, causation and damage. This judgement caused also a change in legislation which ended the possibility of compensation for “damage to be born”. The entry into force of the Anti-Perruche law has led to intervention by the European Court of Human Rights. The retroactivity of the law caused the condemnation of France before the ECHR and the Constitutional Council has finally decided to cancel the provision on retroactivity.

---

* İzmir Ekonomi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, ozcan.cem@izmirekonomi.edu.tr

Key Words: Liability of physician, medical law, causation, diagnostic error, abortion.

RÉSUMÉ

De nos jours dans le domaine de la responsabilité civile du médecin le diagnostic prénatal est devenu un sujet particulièrement important dans la mesure où les progrès de la médecine prédictive permettent aux parents d'interrompre la grossesse pour empêcher la naissance d'un enfant handicapé. En France, l'arrêt Perruche de la Cour de cassation a créé un grand débat doctrinal concernant les notions telles que la responsabilité civile du médecin, le lien de causalité et le préjudice. Cet arrêt a également entraîné un changement de législation lequel a mis fin à la possibilité d'être indemnisé pour "le préjudice d'être né". L'entrée en vigueur de la loi Anti-Perruche a entraîné l'intervention la Cour Européenne des Droits de l'Homme. La retroactivité de cette loi a provoqué la condamnation de la France devant la CEDH et le Conseil Constitutionnel a finalement décidé d'annuler la disposition relative à la retroactivité.

Mots Clés: La responsabilité du médecin, le droit de la santé, le lien de causalité, l'erreur de diagnostic, l'avortement.

GİRİŞ

Doğum öncesi teşhis alanında yaşanan tıbbi gelişmeler anne karnındaki çocukta var olan hastalıkların ve genetik bozuklukların tespitini kolaylaştırmaktadır. Bu sayede çocukları özürlü olarak dünyaya gelme riski yüksek olan anne ve babalar hamileliğe son vermek suretiyle bu durumun dramatik sonuçlarından kaçabilmektedirler. Tıpta yaşanan gelişmeler bir taraftan bu tür imkânlar sunarken diğer yandan hekimin sorumluluğunu da artırmaktadır. Hekimin hastayı aydınlatma yükümlülüğü teşhis aydınlatmasını da kapsadığından, teşhiste yaşanan hatalar hamileliğin sona erdirilmemesine ve dolayısıyla çocuğun özürlü olarak dünyaya gelmesine yol açmaktadır.

Fransız Yargıtay'ının 17 Kasım 2000 tarihinde vermiş olduğu Perruche kararı doğum öncesi hatalı teşhis nedeniyle özürlü olarak dünyaya gelen Nicolas Perruche ile ilgilidir. Perruche ailesinin yıllar süren hukuk mücadelesi sorumluluk hukukundaki illiyet bağı ve zarar kavramları başta olmak üzere birçok

hususunu değerlendirmeyi gerektirmiştir. Bu alışmada Fransa'da yaşanan ve günümüze kadar büyük yankı uyandıran Perruche davası çerçevesinde hekimin teşhis hatasından kaynaklanan sorumluluğu konusu ele alınacaktır.

I. KARARA KONU OLAN OLAY

17 Nisan 1982 tarihinde Perruche ailesinin dört yaşındaki kızının kızamıkçık hastalığına yakalandığı bir hekim tarafından yapılan muayenede tespit edilir. 10 Mayıs 1982 tarihinde aynı hekim kızın annesi Josette Perruche'te de benzer belirtiler görür ve kızamıkçık hastalığının kendisinde de var olup olmadığını tespit etmek için bazı testler yapılmasını önerir. Diğer taraftan 26 yaşındaki Josette Perruche hekime bu esnada hamile olduğunu ve kendisinin de kızamıkçık hastalığına yakalanması durumunda çocuğun zrl doğmaması amacıyla kesinlikle krtaj¹ yaptracağını söyler.²

12 Mayıs 1982 günü Josette Perruche üzerinde yapılan ilk kızamıkçık testi negatif sonuç verir. 27 Mayıs 1982 tarihinde yapılan ikinci test ise pozitif sonuçlanır. Josette Perruche üzerinde yapılan ilk test yeniden incelendiğinde sonuç bu defa pozitif çıkar. Bu çelişkili sonuçlara rağmen hekim herhangi bir başka işlem yapmaz ve Josette Perruche'e doğum yapmasında herhangi bir sakınca olmadığını bildirir. Esasen kızamıkçık için yapılan iki testin sonucunun pozitif çıkması annenin bu hastalığı önceden geçirdiğinin ve vücudunda hala bu hastalığın izlerini taşıdığıın işaretidir. Böyle bir ihtimalde anne karnındaki ocuk açısından bir tehlike yoktur. Eğer yapılan iki testten ilkinin sonucu nega-

---

¹ Fransız hukukunda Perruche olayının gerçekleştiği tarihte yürürlükte olan mevzuata göre gebelik sresinin 10 haftadan az olduğu durumlarda yalnızca annenin isteği üzerine ve başka hiçbir gerekçe göstermeksizin kürtaj uygulanabiliyordu. Gebelik sresinin 10 haftadan fazla olduğu durumlarda ise doğumun annenin ve doğacak çocuğun sağlığını tehlikeye sokması halinde iki hekimin onayıyla kürtaj yapılabilirdi. Fransa'da Halk Sağlığı Kodunda 2001 yılında yapılan değişiklikle 10 haftalık süre 12 haftaya çıkarılmıştır. Türk hukukunda ise Nüfus Planlaması Hakkında Kanun gebeliğin başlamasından itibaren 10.hafta doluncaya kadar gebeliğe son verme imkanı tanımaktadır, bu konuda ayrıntılı bilgi için bzk. **HAKERİ**, Hakan, Tıp Hukuku, 5.Baskı, 2012, s.728 vd.

² **MANAOUIL**, Cécile, La question prioritaire de constitutionnalité, à propos du dispositif anti-Perruche, Médecine&Droit, 2013, s.115; **THIEL**, Marie-Jo, La jurisprudence Perruche ou la vie handicapée comme préjudice, Revue des Sciences Religieuses, no:2, 2002, s.219; **COSTICH**, Field Julia, The Perruche Case and the issue of compensation for the consequences of medical error, Health Policy -78, 2006, s. 10,11.

tif çıkarken ikincisi pozitif çıkarsa bu, hastalığa yeni yakalandığının ve bunun hala devam etmekte olduğunun göstergesidir. Bu durumda anne karnındaki çocuk hastalığın önlenemez olumsuz etkilerine maruz kalacak ve çok büyük bir ihtimalle özürlü olarak dünyaya gelecektir.³

Bütün bu gelişmelerden sonra Nicolas Perruche 14 Ocak 1983 tarihinde dünyaya gelir. Doğumdan sonra yapılan tetkiklerde Nicolas Perruche'ün çok ciddi nörolojik sorunları bulunduğu, iki kulağının da sağır olduğu ve sağ gözünde körlük ile kalbinde de bazı sorunları olduğu tespit edilir.⁴

Perruche çifti, 1989 yılında, Nicolas Perruche 6 yaşındayken, hekime, kızamıkçık için yapılan testleri gerçekleştiren laboratuara ve bunların sigortacılarına karşı tazminat davası açar. Nicolas Perruche'ün anne ve babası, açılan bu davada, hekimin yapmış olduğu teşhis hatası nedeniyle hem kendi uğramış oldukları maddi ve manevi zararın karşılanmasını hem de oğulları Nicolas'nın özürlü olarak dünyaya gelmiş ve bu şekilde yaşamak zorunda kalacak olması nedeniyle kendisinin uğradığı zararın tazmin edilmesini talep ederler.⁵

II. MAHKEMELERİN VERDİKLERİ KARARLAR

Perruche'lerin açtıkları davaya ilk derece yargı organı olarak bakan Evry mahkemesi⁶, 13 Ocak 1992 tarihinde verdiği kararında hekimi Nicolas Perruche'ün uğradığı zarardan ötürü sorumlu tutar ve hem Nicolas Perruche'ün anne ve babası hem de kendisi lehine tazminata hükmeder.⁷

---

³ Gebeliğin ilk 11 haftasında ceninin kızamıkçık virüsünden etkilenmesi durumunda ciddi ve kalıcı sağlık sorunları ile doğması ihtimalinin % 90 civarında olduğu bilimsel olarak kabul edilmektedir, **MANAOUIL**, s.114.

⁴ Nicolas Perruche'ün özürlü olarak dünyaya gelmesine anne karnındayken kendisine bulaşan kızamıkçık virüsünün yol açtığı kesin olarak ispatlanmıştır, **MANAOUIL**, s.115.

⁵ **MANAOUIL**, s.115; Anglo-saxon hukukunda hekimin anne karnındaki ceninde mevcut olan özürlü teşhis edemeyerek doğumun gerçekleşmesine ve zararın doğmasına yol açması durumu için "wrongful birth" ya da "wrongful life" tabirleri kullanılmaktadır, **COSTISCH**, s. 9; **SCOTT**, Rosamund, Reconsidering "wrongful life" in England after thirty years: legislative mistakes and unjustifiable anomalies, *Cambridge Law Journal*, 72 (1), 2013, s.115-154; **DUGUET**, Anne Marie, Wrongful life: the recent French Cour de Cassation decisions, *European Journal of Health Law* 9, 2002, s.139-163; **LEWIS**, Penney, The necessary implications of wrongful life claims: lessons from France, *European Journal of Health Law* 12, 2005, s.135-153.

⁶ Le Tribunal de Grande Instance d'Evry.

⁷ **LAMBERT-FAIVRE**, Yvonne, Le principe indemnitaire et l'affaire Perruche, *Médecine&Droit*, no:54, 2002, s.2, 3; **MANAOUIL**, s.115.

Paris İstinaf Mahkemesi⁸ 17 Aralık 1993 günü verdiği kararla ilk derece mahkemesinin kararını kısmen onar. Buna göre Paris mahkemesi Nicolas Perruche'ün anne ve babasının maddi ve manevi tazminata hak kazandıkları sonucuna varır. Mahkemeye göre hekim, Josette Perruche üzerinde gerçekleştirdiği tıbbi tetkikte kusurlu olarak kızamıkçık virüsünün vücutta bulunduğunu tespit edememiş ve anne ile babanın zarara uğramasına yol açmıştır. Bununla birlikte Paris İstinaf Mahkemesi verdiği kararda ilk derece mahkemesinin kararından farklı olarak Nicolas Perruche'ün kendisine herhangi bir tazminat ödenmemesine karar verir. Paris İstinaf Mahkemesi'nin kararı, hekimin hatası ile Nicolas Perruche'ün uğradığı zarar arasında illiyet bağı bulunmaması temeline dayanmaktadır.⁹

Perruche çifti Paris İstinaf Mahkemesi'nin vermiş olduğu bu karara karşı Fransız Yargıtay'ı nezdinde temyiz başvurusunda bulunur. Yüksek Mahkeme 26 Mart 1996 günü verdiği kararla Nicolas Perruche'ün kendisine de özürlü olarak dünyaya gelmiş olması nedeniyle tazminat ödenmesine karar verir. Bu karara göre; Nicolas Perruche'ün anne ve babası çocuklarının henüz anne karnındayken kızamıkçık virüsünden etkilenmiş olması halinde kürtaj yoluna başvuracaklarını hekime bildirmişlerdir. Bu bildirime rağmen hekim bir teşhis hatasında bulunarak çocuğun virüsten etkilenmediği sonucuna varmış ve neticede Nicolas Perruche'ün uğradığı zararın doğmasına neden olmuştur.

Fransız usul hukuku kuralları gereği bu defa başka bir İstinaf Mahkemesi önüne gönderilen Perruche dosyası hakkında 5 Şubat 1999 günü karar veren Orléans İstinaf Mahkemesi¹⁰ Yargıtay'dan farklı bir sonuca varır. Buna göre çocuğun özürlü olarak dünyaya gelmesi ile hekimin işlediği kusur arasında uygun illiyet bağı bulunmadığını belirten Orléans İstinaf Mahkemesi tıpkı Paris İstinaf Mahkemesi gibi Nicolas Perruche'ün tazminat talebinin yerinde olmadığı kararını verir. Diğer taraftan mahkeme anne ve babanın kendileri için istedikleri maddi ve manevi tazminat taleplerini kabul eder.¹¹

---

⁸ La Cour d'appel de Paris.

⁹ MANAOUIL, s.115.

¹⁰ La Cour d'appel d'Orléans.

¹¹ MANAOUIL, s.115.

Orléans Mahkemesi'nin bu kararını yeniden temyiz eden Perruche çiftinin başvurusu üzerine 17 Kasım 2000 tarihinde Yargıtay Hukuk Genel Kurulu¹² kararını verir. Buna göre kararında; olayda hekimin ve kızamıkçık testlerini gerçekleştiren laboratuvarın Josette Perruche ile yaptıkları sözleşmenin ifası sırasında işledikleri kusurlar nedeniyle annenin hamileliğini sona erdirmeye seçeneğini kullanmasına engel olduklarını söyleyen Yüksek Mahkeme, bunun da özürlü bir çocuğun dünyaya gelmesine yol açtığı için çocuğun işlenen bu kusurlardan dolayı uğradığı zararın tazmin edilmesini istemeye hakkı olduğu sonucuna varır.¹³

Bu kararın kesinleşmesi ile birlikte Perruche ailesinin yıllar süren hukuk mücadelesi sona erer. Diğer taraftan karara yönelik eleştiriler ve özellikle Fransız Yargıtay'ının Nicolas Perruche'e tazminat ödenmesine yönelik düşüncesi kamuoyunda ciddi tartışmaların başlamasına neden olur. Bu tartışmalar Fransa'da kanun koyucuyu doğum öncesi teşhis hataları ve hekimin sorumluluğu ile ilgili Perruche kararının etkilerini ortadan kaldıracı bir yasal düzenleme yapmaya sevk eder.

III. KARARA YÖNELİK ELEŞTİRİLER

Doğum öncesi anne karnındaki ceninin sağlık durumunun gelişen tıbbi tekniklere paralel olarak geçmişe oranla daha iyi tespit edilebiliyor olması hekimin teşhise yönelik çalışmasının önemini artırmıştır. Fransız Yargıtay'ının verdiği Perruche kararı hekimin doğum öncesi kontrollerdeki sorumluluğu açısından hem hukuki hem de ahlaki birçok tartışmayı beraberinde getirmiştir. Nicolas Perruche'ün anne ve babasının çocuklarının özürlü olarak doğmasından ötürü uğradıkları maddi ve manevi zararın karşılanması yönünden herhangi bir sorun bulunmamakla birlikte çocuğun kendi uğradığı iddia edilen zararın tazmini meselesi başta illiyet bağı ve zarar olmak üzere sorumluluk hukukuna ilişkin bir takım kavramlar üzerinde yeniden düşünmeyi gerektirmiştir.

---

¹² L'Assemblée plénière de la Cour de cassation.

¹³ "que dès lors que les fautes commises par le médecin et le laboratoire dans l'exécution des contrats formés avec Mme Perruche avaient empêché celle-ci d'exercer son choix d'interrompre sa grossesse et ce afin d'éviter la naissance de l'enfant atteint d'un handicap, ce dernier peut demander la réparation du préjudice résultant de ce handicap et causé par les fautes retenues", MANAOUIL, s.115.

Hukuki yönden Perruche kararını eleştiren yazarlar, öncelikle hekimin yaptığı teşhis hatası ile Nicolas Perruche'ün uğradığı zarar arasında uygun illiyet bağının bulunmadığını iddia etmektedirler.¹⁴ Bu yazarlara göre Perruche, olayında çocuğun anne karnında kızamıkçık virüsüne yakalanarak özürlü doğması hekimin teşhis hatasından ileri gelmemektedir. Hekimin yapmış olduğu teşhis hatası, sadece annenin kürtaj yoluna başvurması bakımından karar alması noktasında etkili olmaktadır. Başka bir ifadeyle, çocuğun kızamıkçık hastalığından etkilenmesinde hekimin yapmış olduğu hatalı bir tıbbi müdahale etkili olmamaktadır; çocuk test sonucu doğru da değerlendirilse, yanlış da değerlendirilse kızamıkçık virüsünden etkilenmiştir, dolayısıyla özürlü olarak doğması kaçınılmazdır.¹⁵ Gerçekten de gerek akdi sorumlulukta gerekse haksız fiil sorumluluğunda, illiyet bağı, sorumluluğun asli şartlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilindiği üzere hukukta illiyet kavramı, *“zararlı sonuçla sorumluluğu doğuran davranış veya olay arasında bir sebep-sonuç bağının bulunması”*¹⁶ anlamına gelmektedir. Günümüzde özel hukuk alanında uygun illiyet bağı teorisi hâkim görüşü temsil etmektedir.¹⁷ Bu teoriye göre, *“somut olayda gerçekleşen türden bir sonucu, olayların normal akışına ve hayat tecrübelerine göre, mahiyeti ve ana temayülü itibariyle meydana getirmeğe genel olarak elverişli olan veya bu türden bir sonucun gerçekleşme ihtimalini objektif olarak artırmış bulunan zorunlu şartla söz konusu sonuç arasındaki bağa uygun illiyet bağı denilir”*.¹⁸ Bir fiil ile zarar arasında uygun illiyet bağının söz konusu olabilmesi için, hayatın olağan akışına ve genel yaşam deneyimlerine göre fiilin, bu zararı meydana getirmeye elverişli olduğu sonucuna varabilmek gerekir. Bu noktada failin işlediği fiilin sonucunu öngörebilmesi önemli değildir, asıl önemli olan söz konusu fiilin objektif olarak o zararı meydana getirebileceğinin, hayatın

---

¹⁴ **SAINTE-ROSE**, Jerry, Réparation du préjudice de l'enfant empêché de ne pas naitre handicapé, Recueil Dalloz, 2001, s.316 vd.; **MAZEAUD**, Denis, Réflexions sur un malentendu, Recueil Dalloz, 2001, s.332 vd.; **JOURDAIN**, Patrice, Préjudice de l'enfant né handicapé: l'Assemblée plénière consacre sa jurisprudence Perruche mais subordonne l'indemnisation à de strictes conditions, Recueil Dalloz, 2001, s.2325 vd.

¹⁵ **MAZEAUD**, s.332.

¹⁶ **EREN**, Fikret, Sorumluluk Hukuku Açısından Uygun İlliyet Bağı Teorisi, Ankara, 1975, s.1.

¹⁷ Bkz. **TANDOĞAN**, Haluk, Türk Mes'uliyet Hukuku, İstanbul, 2010, s.76; **EREN**, illiyet, s.51.

¹⁸ **EREN**, illiyet, s.52.

olağan akışı ve yaşam deneyimlerine göre mümkün görülebilmektedir.¹⁹

Sağlık hukuku alanında da hekimin sorumluluğunu ilgilendiren uyuşmazlıklarda illiyet bağının çok önemli bir yer tuttuğunu söylemek mümkündür. Gerek doktrinde²⁰ gerekse uygulamada²¹, sözleşmeye aykırılık ya da haksız fiil ile zarar arasında neden sonuç ilişkisinin bulunması gerektiği belirtilmektedir. Söz konusu ilişkinin bulunmadığı durumlarda, ortada mevcut bir zarar bulunsa bile, hekimin, sorumlu tutulması söz konusu olmayacaktır. Fransa'daki Perruche olayına bakıldığında hekimin doğum öncesinde Nicolas Perruche'ün annesine doğacak çocuğunun kızamıkçık virüsünden etkilenmeyeceğini söylemesi bir teşhis hatasıdır. Hekimin hasta ile olan ilişkisinde hastayı aydınlatma borcu olduğu ve hastanın da kendisine uygulanacak tıbbi müdahaleye bu aydınlatma neticesinde rıza göstermesi halinde yapılan müdahalenin hukuka uygun olacağı bilinmektedir. Teşhis aydınlatması da hekimin aydınlatma borcunun bir parçasını oluşturmaktadır.²²

Fransa'daki Perruche olayında, söz konusu teşhis aydınlatmasının hekimin kusuru nedeniyle gerektiği gibi yapılmadığı görülmektedir. Bu nedenle çocuğun anne ve babasının uğradıkları zararın tazmin edilmesi gerekir, ancak çocuğun hekimin yaptığı teşhis hatası nedeniyle özürlü doğduğunu söylemek, uygun illiyet bağı teorisi açısından mümkün görünmemektedir. Eğer testlerin sonuçları hekim tarafından doğru değerlendirilseydi bile, annenin çocuğun doğumuna karar vermesi halinde Nicolas Perruche'ün özürlü doğması önle-

---

¹⁹ **EREN**, İlliyet, s.52,53; **EREN**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Ankara, 2014, s.541; **OĞUZMAN**, Kemal, **ÖZ**, Turgut, Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt-2, İstanbul, 2012, s.44; **KILIÇOĞLU**, Ahmet, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Ankara, 2013, s.301; **TEKİNAY**, Selahattin Sulhi, **AKMAN**, Sermet, **BURCUOĞLU**, Haluk, **ALTOP**, Atilla, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul, 1993, s.573.

²⁰ **HAKERİ**, s.599, 600; **ŞENOCAK**, Zarife, Özel Hukukta Hekimin Sorumluluğu, Ankara, 1998, s.14; **DEMİR**, Mehmet, Hekimin Sözleşmeden Doğan Sorumluluğu, AÜHFD, Cilt 57, sayı:3, s.248; **KICALIOĞLU**, Mustafa, Doktorların ve Hastanelerin Tıbbi Müdahaleden Kaynaklanan Hukuki Sorumlulukları, Ankara, 2011, s.158, 159; **AYAN**, Mehmet, Tıbbi Müdahalelerden Doğan Hukuki Sorumluluk, Ankara, 1991, s.118, 168.

²¹ Yargıtay 13.HD., 19.10.2006 T., 2006/10057 E., 2006/13842 K., 13.HD. T.9.4.2002, E.2002/1376, K.2002/3840, 13.HD. T.21.1.2002, E.2001/10959, K.2002/487 (www.kazanci.com).

²² **ŞENOCAK**, s.44 vd.; **DEMİR**, s.240; **ÖZDEMİR**, Hayrunnisa, Teşhis ve Tedavi Sözleşmesinde Hekimin Hastayı Aydınlatma Yükümlüğü, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.XII, S.3-4, 2008, s.354, **HAKERİ**, s.268 vd.; **AYAN**, s.71 vd.; **KICALIOĞLU**, s.27.

nemeyecekti.²³ Bu durumda Nicolas Perruche'ün kendisi için talep edilen tazminat talebinin hekimin yanlış teşhisi ile özürlü doğum arasında illiyet bağı yokluğu nedeniyle reddedilmesi gerekirdi.²⁴

Fransız Yargıtay'ının verdiği kararı hatalı bulan yazarların eleştirilerinin diğer bir bölümü de zarar kavramı çevresinde toplanmaktadır. Bilindiği üzere geniş anlamda zarar *"hukuken himaye edilen maddi ve manevi varlıkların, bunlara yapılan bir tecavüzün vukuundan önce ve sonraki halleri arasındaki fark"*²⁵ olarak tanımlanabilir. Buna göre olayda Nicolas Perruche, her ne kadar birçok sağlık sorunu ile dünyaya gelmiş de olsa, uğramış olduğu bir zarar yoktur. Somut olayda Nicolas Perruche'ün *"sadece doğmuş olmasının"*²⁶ bir zarar olarak kabul edilmesi beklenemez. Fransız Medeni Kanunu'nun haksız fiile ilişkin m.1382 hükmü, başkasına zarar verici davranışta bulunan her kişinin oluşan zararı onarmakla yükümlü olduğunu belirtmektedir.²⁷ Fransız Yargıtay'ının Perruche davasında hekimin sorumluluğuna yönelik kararını dayandırdığı başlıca hükümlerden biri olan bu maddeye rağmen, Nicolas Perruche'ün hekimin hatalı teşhisi nedeniyle bir zarara uğradığını kabul etmek mümkün görünmemektedir, çünkü olayda çocuğun özürlü doğması kaçınılmazdır. Anenin elindeki diğer imkân olan kürtajın gerçekleştirilmesi halinde de, Nicolas Perruche'ün hiç dünyaya gelmeyeceği düşünülecek olursa kişinin doğmasının başlı başına bir zarar olarak kabul edilmesi olanaksızdır. Başka bir deyişle bu olayda *"tecavüzün vukuundan önce ve sonraki haller arasındaki fark"* kişinin var olup olmaması ile ilgilidir dolayısıyla kişinin sadece var olması bir zarar olarak nitelendirilemez.²⁸ Ayrıca Perruche davasında çocuk lehine tazminata hükmedilmemesi gerektiğini savunan yazarlara göre, anne ve babanın hak et-

---

²³ MAZEAUD, s.332, 333; SAINTE-ROSE, s.317.

²⁴ MAZEAUD, s.333; SAINTE-ROSE, s.317.

²⁵ TANDOĞAN, s.63.

²⁶ TORRIONE, Henri, Le préjudice d'être né, Responsabilité et Assurance, 2006, s.388 vd; HAUSER, Jean, DELMAS SAINT-HILAIRE, Philippe, Vers une responsabilité spécifique de la création de l'humain, Revue Juridique Personnes et Famille, 2002-6, s.3.

²⁷ "Tout fait quelconque de l'homme, qui cause à autrui un dommage, oblige celui par la faute duquel il est arrivé, à le réparer". Fransız borçlar hukukundaki haksız fiil sorumluluğuna ilişkin detaylı açıklamalar için bkz. MALINVAUD, Philippe, Droit des obligations, Paris, 2005, s.355 vd.

²⁸ MAZEAUD, s.333, 334; MORRIS, Anne, SAINTIER, Séverine, To Be or Not To Be; Is That The Question? Wrongful Life and Misconceptions, Medical Law Review, no:11, 2003, s.167-193.

tikleri tazminat ile çocuğun kendi için istenilen tazminat birbirinden tamamen bağımsızdır. Anne ve baba lehine hükmedilen tazminat kürtaj yaptırma ihtimalinin hatalı teşhis nedeniyle kaybedilmesi ile ilgili iken, çocuk için istenilen tazminat özürlü doğuma ilişkindir.²⁹ Diğer taraftan özürlü doğan her çocuğun bu nedenle tazminata hak kazanması akla bu çocukların kürtaj yolunu seçmeyecekleri gibi olasılıkları getirmektedir. Elbette hukuken annenin kürtaj yaptırma yükümlülüğü altında olmayışı bu olasılığı ortadan kaldırmaktadır.³⁰

Fransa'da Perruche davası açıkladığımız bu hukuki eleştirilerin yanı sıra bir takım ahlaki tenkitlerin de hedefi olmuştur. Bu karar özellikle özürlü insanların yaşamları ve toplumdaki yerleri ile ilgili birtakım etik değerlerin sorgulanması anlamına gelmektedir. Fransız Yargıtay'ı tarafından verilen kararın, özürlü insanların aslında "yaşamaya değer" hayatlarının olmadığı gibi bir algı yarattığı ileri sürülmüştür. Bir çocuğun özürlü olarak doğmasındansa, hiç dünyaya gelmemesinin daha iyi olabileceği gibi bir düşüncenin, Perruche kararı ile bir yargı organı tarafından dile getirilmesinin insan olmanın onuru ile bağdaşmadığı ve özürülerin haklarını zedelediği belirtilmiştir. Diğer taraftan anne karınıdayken özürlü doğacağı belli olan çocukların yaşamlarına kürtajla son verilmesi yönteminin, toplumda hiçbir fiziksel kusuru bulunmayan, "mükemmel bireyleri" yaratmaya yönelik beklentileri artırarak aslında son derece tehlikeli ve insan haklarına aykırı bir yolun kapısının açılmasına neden olabileceğine de dikkat çekilmiştir.³¹

IV. ANTI-PERRUCHE KANUNU VE AİHM'İNİN BU KONUDAKİ KARARI

Fransız kamuoyunda Perruche kararına yönelik oluşan olumsuz düşüncelerin etkisiyle harekete geçen kanun koyucu 4 Mart 2002 tarihli *Hasta Hakları ve Sağlık Sisteminin Kalitesine İlişkin Kanun*'un³² birinci maddesinde "Hiç kimse sadece doğumundan kaynaklanan bir zararın tazminini isteyemez" hükmünü kabul etmiştir. Aynı maddenin ikinci fıkrasına göre tıbbi bir hata nedeniyle

---

²⁹ MAZEAUD, s.334.

³⁰ SAINTE-ROSE, s.318.

³¹ THIEL, s.228, 229.

³² La loi relative aux droits des malades et à la qualité du système de santé.

özürlü doğan bir kişi, eğer kusurlu hareket sakatlığı doğrudan doğruya meydana getirmişse veya ağırlaştırmışsa ya da bunu azaltıcı önlemlerin alınmasına izin vermemişse tazminat elde edebilir. Bu maddenin üçüncü fıkrasına göre ise bir sağlık çalışanının ya da kuruluşunun, ağır bir kusur neticesinde, çocuğun hamilelik sırasında özürlü olduğunu tespit edememeleri durumunda yalnızca çocuğun anne ve babası kendi zararlarının tazminini talep edebilirler. Bu zarar çocuğun tüm yaşamı boyunca özürlüden kaynaklanan özel giderlerini kapsamaz. Söz konusu zarar toplumsal dayanışma ile karşılanacaktır.³³

Görüldüğü üzere Fransız kanun koyucusu Perruche olayına benzer durumlarda ortaya çıkabilecek tazminat taleplerinin önüne geçebilmek amacıyla, kamuoyunda Anti-Perruche kanunu olarak da bilinen bir yasal düzenleme yapma yoluna gitmiştir. Özürlü olarak dünyaya gelen çocuğun kendi adına tazminat talep edememesinin yanı sıra bu hüküm ile anne ve babanın tazminat talepleri hekimin ağır kusurunun varlığı şartına bağlanmıştır. Öte yandan bu düzenleme ödenecek olan tazminatın türü ve miktarına da bir sınırlama getirmektedir. Çocuğun anne ve babasına ödenecek miktar manevi tazminatla sınırlı kalacak diğer taraftan çocuğun yaşam boyu ihtiyaç duyacağı tüm bakım giderlerini kapsamayacaktır. Bu noktada devlet sosyal yardımlar vasıtasıyla çocuğun ihtiyaçlarını karşılayacaktır.³⁴

---

³³ Fransa'da 4 Mart 2002 tarihinde kabul edilen ve 7 Mart 2002'de yürürlüğe giren bu kanun Perruche kararının olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak için hazırlandığından kamuoyunda "anti-perruche" kanunu ya da o dönemki sağlık bakanı Bernard Kouchner'in ismi nedeniyle "Kouchner" kanunu olarak da bilinmektedir. Bu kanunun söz konusu maddesi 2005 yılında Sosyal Hareket ve Ailelere ilişkin Kanuna (Code de l'action sociale et des familles) dâhil edilmiştir. Söz konusu hüküm artık bu kanunun L 114-5 maddesinde yer almaktadır:

"Nul ne peut se prévaloir d'un préjudice du seul fait de sa naissance.

La personne née avec un handicap dû à une faute médicale peut obtenir la réparation de son préjudice lorsque l'acte fautif a provoqué directement le handicap ou l'a aggravé, ou n'a pas permis de prendre les mesures susceptibles de l'atténuer.

Lorsque la responsabilité d'un professionnel ou d'un établissement de santé est engagée vis-à-vis des parents d'un enfant né avec un handicap non décelé pendant la grossesse à la suite d'une faute caractérisée, les parents peuvent demander une indemnité au titre de leur seul préjudice. Ce préjudice ne saurait inclure les charges particulières découlant, tout au long de la vie de l'enfant, de ce handicap. La compensation de ce dernier relève de la solidarité nationale."

³⁴ **MANAQUIL**, s.116, 117; **TRUCHET**, Didier, La jurisprudence Perruche n'est plus, Actualité Juridique du Droit Administratif, 2002, s.273.

Perruche kararını takip eden yıllarda bu kararın etkisiyle Fransa'da çocuğu özürli olarak dünyaya gelen birçok aile hem adli hem de idari yargıda açtıkları davalarla başta hekimler olmak üzere sorumlu olduklarını düşündükleri kişi ve kuruluşlardan tazminat talep etme yoluna gittiler. Bununla birlikte 4 Mart 2002 tarihli kanunun birinci maddesinin dördüncü fıkrası kanunun devam etmekte olan davalara da uygulanacağını öngörmekteydi. Bu durum karşısında kanunun yürürlüğe girmesinden, yani 7 Mart 2002'den, önce dava açmış olanlar söz konusu yasal düzenlemenin insan haklarına aykırılığını iddia ederek konuyu Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi önüne taşıdılar.

AİHM, 6 Ekim 2005 tarihinde vermiş olduğu iki kararda³⁵ Fransa'daki yasal düzenlemenin insan haklarına aykırı olması nedeniyle Fransa'yı mahkûm etti.³⁶ Kanunun, yürürlüğe girmesinden önce açılmış olan davalara uygulanması bakımından Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Perruche kararına benzer olaylarda zarara uğrayanların bir alacak hakkı kazandıklarını belirtti. Mahkeme, 7 Mart 2002'de yürürlüğe giren kanunun açılmış olan davaları da kapsayacak şekilde uygulanmasının davacıların alacak haklarına zarar verdiği ve dolayısıyla insan haklarına aykırı bir durum yarattığı sonucuna vardı. AİHM bu kararlarını İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'ye Ek Protokol'ün birinci maddesinde yer alan mülkiyetin korunmasına ilişkin hükme dayandırdı. Bu hükme göre; *" Her gerçek ve tüzel kişinin mal ve mülk dokunulmazlığına saygı gösterilmesini isteme hakkı vardır. Bir kimse, ancak kamu yararı sebebiyle ve yasada öngörülen koşullara ve uluslararası hukukun genel ilkelerine uygun olarak mal ve mülkünden yoksun bırakılabilir.*

Yukarıdaki hükümler, devletlerin, mülkiyetin kamu yararına uygun olarak kullanılmasını düzenlemek veya vergilerin ya da başka katkıların veya para cezalarının ödenmesini sağlamak için gerekli gördükleri yasaları uygulama konusunda sahip oldukları hakka hâlel getirmez."

---

³⁵ AİHM, 6 Ekim 2005, Draon/Fransa no:1513/03, Maurice/Fransa no:11810/03, kararlar için bkz. www.echr.coe.int.

³⁶ **RADE**, Christophe, La France condamnée pour avoir appliqué de manière immédiate la loi Anti-Perruche, Droit de le Famille, no:11, 2005, comm. 258; **SARGOS**, Pierre, Application dans le temps de la loi "anti-Perruche" La Semaine Juridique Edition Générale, no:4, 23 Ocak 2012, s.72.

Kişilerin mülkiyet haklarını korumak amacıyla getirilmiş olan bu hükmü alacak hakları açısından da uygulamayı uygun gören AİHM, Anti-Perruche Kanunu'nun görülmekte olan davalara uygulanmasının, davacıları kanunun yürürlüğe girmesinden önce mevcut olan bir alacak hakkı elde etme imkânından yoksun bıraktığı gerekçesiyle Fransa'yı mahkûm etmiştir.³⁷

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kararından sonra Fransız yargı organlarının kanunun geriye etkili olarak uygulanması konusunda farklı yönde kararlar vermekle birlikte genel olarak 7 Mart 2002 tarihinden önce açılmış olan davalar bakımından Strasbourg mahkemesinin görüşünü benimsedikleri görülmektedir. Fransız Yargıtay'ının doğum öncesi teşhis hatalarını ilgilendiren çeşitli kararlarında tazminat davasının açılma tarihinden ziyade özür lü çocuğun 7 Mart 2002'den sonra doğup doğmadığına bakarak karar verdiği söylenebilir. Başka bir deyişle Fransız Yargıtay'ının eğer çocuk söz konusu tarihten önce doğmuşsa dava açılmış olmasına bakmaksızın Anti-Perruche kanununun uygulanmaması yönünde kararlar verdiği görülmektedir, çünkü söz konusu zarar kanunun yürürlüğe girmesinden önce oluşmuştur. Diğer taraftan benzer olaylarda Fransız Danıştay'ının daha katı bir tutum sergilediği söylenebilir. İdarenin sorumlu olduğu davalarda Fransız Danıştay'ının çocuğun doğum tarihine bakmaksızın, 7 Mart 2002'den önce açılmış davalar açısından kanunu uygulamadığı fakat bu tarihten sonra açılmış davalar açısından kanunun yasaklayıcı etkisini, 7 Mart 2002'den önce doğan çocuklar için dahi, uygulamayı seçtiği görülmektedir.³⁸

V. FRANSIZ ANAYASA MAHKEMESİ'NİN ANTI-PERRUCHE KANUNU İLE İLGİLİ KARARI

Anti-Perruche Kanunu, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesince verilen karardan sonra bir de Fransız Anayasa Mahkemesi önünde Anayasa'ya aykırılık iddiası ile karşılaşmıştır. Fransa'da 2008 yılında gerçekleştirilen bir reform ile kişilere, açılmış olan bir davada uygulanacak kanun hükümlerinin Anayasa'ya aykırılığını ileri sürme imkânı tanınmıştır. Fransız Anayasa'sının 61-1. maddesi

---

³⁷ MANAOUIL, s.118; RADE, s.5, 6.

³⁸ MANAOUIL, s.122, 123.

1 Mart 2010 tarihinden itibaren *anayasallık ön sorusu*³⁹ yoluyla somut norm denetimi yapmaya imkân vermiştir.

Doğum öncesi teşhis hatasını ilgilendiren Perruche olayına benzeyen bir başka olayda idari yargı önünde açılmış olan bir davada Anayasa'ya aykırılık iddiası ile karşılaşan Yüksek Mahkeme, 11 Haziran 2010 tarihinde verdiği bir kararda sağlık çalışanlarının işlerini yaptıkları esnada kusurlarıyla yol açtıkları zararlardan sorumlu olduklarını hatırlattıktan sonra Anti-Perruche kanununun bu sorumluluğu ortadan kaldırmadığını belirterek kanun koyucunun çocuğu özürli doğan kişilere karşı kamu yararı gerekçesiyle tazminatı kısıtlayıcı yasal düzenlemeler yapmasının Anayasa'ya aykırı olmadığı sonucuna vardı. Fransız Anayasa Mahkemesi'ne göre kanun koyucusunun 4 Mart 2002'de kabul ettiği kanun ile özellikle sağlık çalışanlarının ve kurumlarının Perruche kararından sonra kendilerini uygun koşullarda sigorta ettirmede karşılaştıkları güçlükler ve zararların bütünüyle karşılanmasının genel sosyal güvenlik sistemi üzerinde yarattığı ağır yük göz önünde bulundurulduğunda önleyici tedbirler almasının Anayasa ile çelişen bir yanı yoktu.⁴⁰

Diğer taraftan kanunların zaman bakımından uygulanması konusunda ise Fransız Anayasa Mahkemesi Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin görüşünü kabul ederek Anti-Perruche Kanunu'nun 7 Mart 2002'den önce açılmış olan davalara uygulanması hükmünü Anayasa'ya aykırı bularak iptal etmiştir.⁴¹

SONUÇ

Fransa'da yaşanan Perruche olayı ve buna bağlı olarak gelişen yargı süreci hekimin ve sağlık kuruluşlarının tazminat sorumluluğu açısından birtakım önemli ilkelerin üzerinde yeniden durmayı gerektirmiştir. Doğum öncesi teşhis hatası nedeniyle hekimin sorumlu tutulabilmesi için her şeyden önce hekimin kusurlu davranışı ile ortaya çıkan netice arasında uygun illiyet bağı teorisinin kabul ettiği anlamda bir nedensellik bağının bulunması gereklidir. Perruche olayında olduğu gibi hekimin teşhis hatasının doğan çocukta görülen özrü

---

³⁹ Question prioritaire de constitutionnalité.

⁴⁰ MANAOUIL, s.120, 121.

⁴¹ MANAOUIL, s.121.

kendi fiiliyle meydana getirmediği durumlarda bu nedensellik bağının mevcut olduğundan söz etmek mümkün değildir. Bu nedenle çocuğun kendi uğradığı zararın tazminine yönelik taleplerin reddedilmesi gerekir.

Öte yandan Perruche davası sorumluluk hukukunda zarar kavramının da yeniden sorgulanmasını gerektirmiştir. Doğum öncesinde anne karnındaki çocukta hekim tarafından tespit edilemeyen hastalık ya da bozuklukların neticesinde annenin kürtaj yapmayı seçme şansı ortadan kalkabilmektedir. Bununla birlikte çocuğun böyle vakalarda doğumunun başlı başına bir zarar olarak kabul edilmesi sorumluluk hukukunda fark teorisi ile izah edilmeye çalışılan zarar kavramının tanımı ile örtüşmemektedir. Çocuğun sadece doğmuş olmakla bir zararının oluştuğunu ve bu nedenle teşhis hatasında bulunan hekimden tazminat talep etmesini kabul etmek yukarıda açıkladığımız nedenlerden ötürü bize mümkün görünmemektedir.

Perruche kararının oluşturduğu olumsuz etkileri giderebilmek için kanun koyucunun yürürlüğe koyduğu kanuni düzenlemenin tazminata ilişkin şartları aşırı zorlaştırdığı görülmektedir. Doğum öncesi benzer teşhis hatalarının varlığı halinde çocuğun kendisi için istenilen tazminat bu hükümle tamamen ortadan kaldırılırken anne ve babanın talep ettikleri tazminat ise ağır şartlara bağlanmıştır. Hekimin böyle durumlarda ancak ağır kusurlu olması halinde sorumluluğuna gidilebilecek ve çocuğun yaşamı boyunca ihtiyaç duyacağı özel bakımına ilişkin ihtiyaçları hekimin tazminat sorumluluğu dışında olacaktır. Çocuğun ihtiyaçları devletin sosyal yardımları ile karşılanacaktır. Kuşkusuz bu denli tazminatı kısıtlayan hükümlerin kabul edilmesi ileride başka hukuki ve ahlaki tartışmaların ya da mahkeme kararlarının oluşmasına neden olacaktır.

Ülkemizde de doğum öncesi teşhis hataları nedeniyle ileriki yıllarda ortaya çıkabilecek bazı hukuki sorunlar Fransa'daki Perruche davasında yaşanan hukuksal süreç dikkatle izlenerek çözüme kavuşturulabilir.

KAYNAKÇA

AYAN, Mehmet, Tıbbi Müdahalelerden Doğan Hukuki Sorumluluk, Ankara, 1991.

COSTICH, Field Julia, The Perruche Case end the issue of compensation for the consequences of medical error, Health Policy-78, 2006 s.8 vd.

DELMAS SAINT-HILAIRE, Philippe, Vers une responsabilité spécifique de la création de l'humain, Revue Juridique Personnes et Famille, 2002-6, s.3 vd.

DEMİR, Mehmet, Hekimin Sözleşmeden Doğan Sorumluluğu, AÜHFD, 2008, Cilt:57, Sayı:3, s.225 vd.

DUGUET, Anne Marie, Wrongful life: the recent French Cour de Cassation decisions, European Journal of Health Law 9, 2002, s.139 vd.

EREN, Fikret, Sorumluluk Hukuku Açısından Uygun İlliyet Bağ Teorisi, Ankara, 1975.

EREN, Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Ankara, 2014.

HAKERİ, Hakan, Tıp Hukuku, 5.Baskı, 2012.

HAUSER, Jean, **DELMAS SAINT-HILAIRE**, Philippe, Vers une responsabilité spécifique de la création de l'humain, Revue Juridique Personnes et Famille, 2002-6, s.3 vd.

JOURDAIN, Patrice, Préjudice de l'enfant né handicapé: l'Assemblée plénière consacre sa jurisprudence Perruche mais subordonne l'indemnisation à de strictes conditions, Recueil Dalloz, 2001, s.2325 vd.

KICALIOĞLU, Mustafa, Doktorların ve Hastanelerin Tıbbi Müdahaleden Kaynaklanan Hukuki Sorumlulukları, Ankara, 2011.

KILIÇOĞLU, Ahmet, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Ankara, 2013.

LAMBERT-FAIVRE, Yvonne, Le principe indemnitaire et l'affaire Perruche, Médecine&Droit, no:54, 2002, s.115 vd.

LEWIS, Penney, The necessary implications of wrongful life claims: lessons from France, European Journal of Health Law 12, 2005, s.135 vd.

MALINVAUD, Philippe, Droit des obligations, Paris, 2005.

MANAOUIL, Cécile, La question prioritaire de constitutionalité, à propos du dispositif anti-Perruche, Médecine&Droit, 2013, s.115 vd.

MAZEAUD, Denis, Réflexions sur un malentendu, Recueil Dalloz, 2001, s.332 vd.

MORRIS, Anne, **SAINTIER**, Séverine, To Be or Not To Be; Is That The Question? Wrongful Life and Misconceptions, Medical Law Review, no:11, 2003, s.167-193.

OĞUZMAN, Kemal, **ÖZ**, Turgut, Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt-2, İstanbul, 2012.

ÖZDEMİR, Hayrunnisa, Teşhis ve tedavi sözleşmesinde hekimin hastayı aydınlatma yükümlüğü, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.XII, S.3-4, 2008, s.347 vd.

RADE, Christophe, La France condamnée pour avoir appliqué de manière immédiate la loi Anti-Perruche, Droit de le Famille, no:11, 2005, comm. 258.

SAINTE-ROSE, Jerry, Réparation du préjudice de l'enfant empêché de ne pas naître handicapé, Recueil Dalloz, 2001, s.316 vd.

SARGOS, Pierre, Application dans le temps de la loi "anti-Perruche" La Semaine Juridique Edition Générale, no:4, 23 Ocak 2012, s.72.

SCOTT, Rosamund, Reconsidering "wrongful life" in England after thirty years: legislative mistakes and unjustifiable anomalies, Cambridge Law Journal, 72 (1), 2013, s.115 vd.

ŞENOCAK, Zarife, Özel Hukukta Hekimin Sorumluluğu, Ankara, 1998.

TANDOĞAN, Haluk, Türk Mes'uliyet Hukuku, İstanbul, 2010.

TEKİNAY/AKMAN/BORCUOĞLU/ALTOP, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul,1993.

THIEL, Marie-Jo, La jurisprudence Perruche ou la vie handicapée comme préjudice, Revue des Sciences Religieuses, no:2, 2002, s.219 vd.

TORRIONE, Henri, Le préjudice d'être né, Responsabilité et Assurance, 2006, s.388 vd.

TRUCHET, Didier, La jurisprudence Perruche n'est plus, Actualité Juridique du Droit Administratif, 2002, s.273.